

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN

ŞƏRQŞÜNASLIQ

JURNALI

JOURNAL OF
ORIENTAL STUDIES
OF BAKU STATE UNIVERSITY

1/2025

E-ISSN 3134-7231

Bakı - 2025

*Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyində
21 oktyabr 2021-ci il tarixində qeydiyyatdan keçmişdir
(Mətbu nəşrlərin reyestrinə daxil edilmə nömrəsi 4361)*

Baş redaktor:
akademik Rafael Hüseynov

Redaksiya heyəti:

BELLİNGERİ CAMPIERO

Professor; Venesiya Ka Foskari Universiteti, İtaliya

CAVADİ HƏSƏN

Professor; Kaliforniya Universiteti, ABŞ

CƏLİLOV OQTAY

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

ÇALISOVA NATALIYA

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Rusiya Dövlət Humanitar Universiteti, Rusiya

EKİCİ METİN

Professor; Ege Universiteti, Türk Dünyası

Araşdırmaları İnstitutu, Türkiyə

FİLİPPOV ALEKSANDR

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti, Rusiya

XƏNDAN AYDAN

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

KAZIMOV MEHDİ

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

QARADAĞLI VUQAR

Filologiya elmləri doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

QASIMOVA AİDA

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

LO MBAYE

Professor; Dyuk Universiteti, ABŞ

MANSOOR ASMA

Professor; İslamabad Beynəlxalq İslam

Universiteti, Pakistan

MƏMMƏDOVA ƏSMƏTXANIM

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

NİKOLAYEVA MARIYA

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, dosent;

Rusiya Elmlər Akademiyası, Rusiya

OÇİLOV OZODCON

Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru;

Özbəkistan Dövlət Şərqsünaslıq Universiteti,

Özbəkistan

RƏSULOĞ ƏSGƏR

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Milli Arxiv İdarəsi, Azərbaycan

RÜSTƏMOV RUFƏT

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan

SUFİYEV ŞODİMAXAMMAD

Filologiya elmləri doktoru, professor;

Tacikistan Respublikası Elmlər Akademiyası,

Tacikistan

TOBİA STEFAN

Professor; Strasburq Universiteti, Fransa

Bakı Dövlət Universitetinin **ŞƏRQŞÜNASLIQ** jurnalı/Journal of **ORIENTAL STUDIES** of Baku State University, № 1, 2025. – 176 səh. Bakı, BDU, 2025.

ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

Aida QASIMOVA

“BAXIŞLAR ONU GÖRƏ BİLMƏZ”: KLASSİK AZƏRBAYCAN POEZİYASINDA GÖZ VƏSFİNİN NƏZƏRİ-ESTETİK ÇALARLARI

“No Vision Can Encompass Him”: The Theoretical and Aesthetic Aspects Of Eye Description In Classical Azerbaijani Poetry

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1051>

11

Aydan XƏNDAN

XIX ƏSRİN SONU – XX ƏSRİN ƏNVƏLLƏRİNDƏ TÜRK ƏDƏBİYYATINDA KÖHNƏDƏN YENİYƏ KEÇİD VƏ ƏDƏBİ CƏRƏYANLAR

Transition From Old To New And Literary Currents In Turkish Literature At The End Of The 19th Century And Early 20th Century

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1056>

25

Nigar İSMAYILZADƏ

XV ƏSR TƏSƏVVÜF POEZİYASINDA ZÜMRƏ ƏDƏBİYYATI VƏ İLAHİ EŞQ

Zumra Literature And Divine Love In 15th-Century Sufi Poetry

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1015>

38

Rafael HÜSEYNOV

SHAHRASHUB IN EASTERN POETRY AND NATIONAL SELF-EXPRESSION IN URDU SHAHRASHUBS

Şərq şeirində şəhraşub və urdu şəhraşublarında milli özünüifadə

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1064>

45

Şəhla ABDULLAYEVA

SÖZLƏ SEYR EDƏN RUH: ŞEYX FƏRİDƏDDİN ƏTTAR NİŞAPURİ

A Soul Journeying Through The Word: Farid Al-Din Attar Of Nishapur

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1029>

69

DİLÇİLİK

Əsmətəxanım MƏMMƏDOVA

FARS DİLİNDƏ KİPLƏŞƏN SAMİT BİRLƏŞMƏLƏRİNİN FONETİK SƏCİYYƏSİ (NİZAMİ GƏNCƏVİNİN “XƏMSƏ”Sİ ƏSASINDA)

Phonetic Characteristics Of Consonant Clusters In Persian (Based On Nizami Ganjavi's “Khamsa”)

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1046>

81

Heybət HEYBƏTOV

ŞAHİD BEYTLƏRİN FİLOLOJİ ƏHƏMİYYƏTİ

The Philological Significance Of Shahid Bayts

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1035>

95

TƏRCÜMƏ NƏZƏRİYYƏSİ VƏ ÇEVİRMƏLƏR

Əsgər RƏSULOĞ

TÜRKDİLİNDƏN AZƏRBAYCAN DİLİNƏ TƏRCÜMƏDƏ YALANÇI EKİVALENT PROBLEMI

False Equivalents Problem In The Turkish-Azerbaijani Translation

109

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1075>

Eldost İBRAHİMOV

RƏQƏMSAL TEXNOLOGİYA DÖVRÜNDƏ TƏRCÜMƏŞÜNASLIQDA SÜNİ İNTELLEKT VƏ İNSAN AMİLİ

Artificial Intelligence And Human Factor In Translation In The Era Of Digital Technology

122

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1012>

Gülnar ƏQİQ CƏFƏRZADƏ

ŞEYX FƏRİDƏDDİN ƏTTAR NİŞAPURİ. "ŞEYX SƏNAN" HEKAYƏTİ

Sheikh Faridaddin Attar Nishapuri. The Story Of "Sheikh Sanan"

129

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1001>

TƏQDİMATLAR, RƏYLƏR, DƏYƏRLƏNDİRMƏLƏR

Kəmalə NURİYEVA

ABBASQULU AĞA BAKIXANOV. RİYAZÜL-QÜDS (ilk tam nəşri haqqında)

Abbasqulu Agha Bakikhanov. Riyāz Al-Quds (About The First Complete Edition)

151

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1058>

Rafael HÜSEYNOV

ƏRƏB ƏDƏBİYYATINDAKI SİRƏLƏRƏ AZƏRBAYCAN ŞƏRQŞÜNASLIĞINDAKI İLK KOMPLEKS YANAŞMADA MÜSBƏT VƏ DƏQİQLƏŞDİRİLMƏLİ MƏQAMLAR

Positive Points To Be Clarified In The First Comprehensive Approach To Siras In Arabic Literature Within Azerbaijani Oriental Studies

155

<https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1023>

APA7 qaynaq göstərmə təlimatı

172

Nəşrə dair tələblər

174

Publication requirements

175

**TƏRCÜMƏ NƏZƏRİYYƏSİ
VƏ
ÇEVİRMƏLƏR**

UOT 821.222.1

81'25:82

DOI <https://doi.org/10.30546/209805.2025.101.2.1001>

ŞEYX FƏRİDƏDDİN ƏTTAR NİŞAPURİ. “ŞEYX SƏNAN” HEKAYƏTİ

Fars dilindən tərcümə edən: GÜLNAR ƏQİQ CƏFƏRZADƏ*

Klassik farsdilli sufi ədəbiyyatının ən böyük nümayəndələrindən Şeyx Fəridəddin əbu Hamed Məhəmməd Əttar Nişapuri (1145-1221) Böyük Səlcuq imperiyasının mərkəzi olan qədim Nişapur şəhərində anadan olmuş, ömrünün çox hissəsini burada keçirmiş və monqol hücumları zamanı həlak olduğu ehtimal edilir.

Şeyx Fəridəddin Əttar Nişapuri klassik Şərq ədəbiyyatının əsas istiqamətlərindən olan təsəvvüf poeziyasının formalaşmasında həlledici rol oynamışdır. “Əttar” təxəllüsü onun gənclik illərində “əttar” (əczaçı, bitki təbabəti) peşəsi ilə məşğul olması ilə bağlıdır. Mənbələrə görə, tibbi bilikləri və insanların dərdinə yaxından bələdliyi onun dünyagörüşünə dərin təsir göstərmiş, nəticədə o, zahiri elmlərdən batini (irfani) elmə yönəlmişdir.

Əttar sufizmin fəlsəfi konsepsiyasını bədii dillə ifadə edən mütəfəkkir sənətkarlardandır. Onun yaradıcılığında insanın kamilləşməsi, nəfsin tərbiyəsi, eşq yolu ilə həqiqətə çatmaq, maddi dünyadan əl çəkib Haqqa qovuşmaq əsas ideyalar kimi ön plana çıxır.

Müxtəlif mənbələrdə Əttarın 100-dən artıq əsərinin olduğu qeyd edilir. Bunlardan “Məntiq üt-teyr”, “Təzkirət ül-övlia”, “İlahinamə”, “Əsrarnamə”, “Müsibətnamə” və s. təsəvvüf fəlsəfəsinə əsaslanan ən məşhur əsərlər hesab edilir.

Əttar fars, türk və Azərbaycan sufi poeziyasının ideya-estetik əsaslarını formalaşdıran görkəmli simalardandır. Mütəfəkkir şairin əsərləri dünyanın müxtəlif dillərinə tərcümə və şərh edilmişdir.

Əttarın ən məşhur və ideya-məzmun cəhətdən ən təsirli əsəri “**Məntiq üt-teyr**” (“منطق الطير” – “Quşların söhbəti”) məsnəvisidir. Alleqorik məsnəvi formasında yazılmış bu əsərdə quşların Simurğu (Allahı, İlahi Həqiqəti) axtarması və bu yolda üzləşdikləri çətinliklər təsvir olunur. Yeddi vadidən (Tələb, Eşq, Mərifət, İstiqna, Tövhid, Heyrət, Fəna) keçən quşlar sonda anlayırlar ki, axtarıqları Simurq əslində kamilliyə çatmış özləridir. Bu əsər təsəvvüf fəlsəfəsinin bədii manifesti hesab olunur və Əttara böyük şöhrət qazandırmışdır.

Fəridəddin Əttarın sufi poeziyasının zirvəsi sayılan bu fəlsəfi-alleqorik məsnəvi təxminən 4.697 beytdən ibarətdir və klassik məsnəvi üslubunda, əruzun rəməl bəhrində – rəməl-e müsəddəs-e məhzuf (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن) vəznində qələmə alınmışdır.

Əsərin əsas ideyası ilahi həqiqətin axtarışı və insanın mənəvi kamilləşməsi yoludur. Əttar seyr-ü süluk adlanan bu yolu quşların Simurğu tapmaq səfəri ilə

* Filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru; Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi; gulnarjafarzade2002@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3907-8027>

simvolizə edir. Quşlar yol boyu yeddi vadidən keçir, bu vadilər sufi salikin mərhələli kamilləşmə yolunu ifadə edir.

Əsər 29 hissədən ibarətdir, müəllif hər hissədə mövzuya uyğun olaraq dini-fəlsəfi və irfani məzmunlu hekayətlərə yer vermişdir.

“Məntiqüt-teyr”in ən məşhur hekayətlərindən biri “Şeyx Sənan” hekayətidir. Bu hekayət əsərin ən dramatik epizodlarını əks etdirir və əsasən Eşq vadisi ilə əlaqələndirilir.

Şeyx Sənan əlli il Məkkədə ibadət etmiş, dörd yüz müridi olan zahid və mötəbər bir sufi şeyxidir. Bir gecə gördüyü yuxudan sonra o, müridləri ilə birlikdə Rum diyarına (xristian ölkəsinə) yollanır. Burada o, bir xristian qızına aşiq olur. Bu eşq Şeyx Sənanın bütün dünyəvi məqamlarını alt-üst edir. Qız şeyxin ona çatması üçün ağır şərtlər qoyur, ondan bütə səcdə etməsini, şərab içməyi, donuz otarmasını istəyir. Şeyx Sənan eşqin təsiri ilə bu şərtləri qəbul edir və zahirən dindən çıxmış kimi görünür. Müridləri onu tərk edir, yalnız sadıq müridlərindən bir nəfər son ana qədər onunla qalır. Bir müddət sonra müridlərin cani-dildən etdiyi dualar nəticəsində Şeyx Sənan mənəvi dirçəlişə çatır, xristian qız da həqiqəti dərk edərək onun dininə iman gətirir, sonda hər ikisi fani eşqdən ilahi eşqə yüksəlir.

“Şeyx Sənan” hekayəti zahiri dindarlıqla həqiqət arasındakı ziddiyyəti açır. Əttar bu hekayətlə həqiqi eşqin zahiri qanun-qaydaları aşdığını, lakin imanı yox etmədiyini, əksinə, onu kamilləşdirdiyini göstərir.

“Şeyx Sənan” hekayəti sonrakı fars, türk və Azərbaycan sufi ədəbiyyatında böyük şöhrət qazanmış, klassik Şərq ədəbiyyatında bir çox şairlər bu mövzuya işarə etmiş, XX əsr Azərbaycan poeziyasının qüdrətli nümayəndəsi Hüseyn Cavid eyniadlı mənzum pyes yazmışdır.

Bu hekayətin Azərbaycan ədəbiyyatında tutduğu mühüm yeri nəzərə alaraq 408 beytdən ibarət “Şeyx Sənan” hekayətinin sətri tərcüməsini oxuculara təqdim edirik.

Açar sözlər: *Fəridəddin Əttar, Şərq ədəbiyyatı, “Məntiq üt-teyr”, “Şeyx Sənan”*

Şeyx Sənan hekayəti

1. Şeyx Sənan öz dövrünün piri idi; onun kamalından nə söyləsəm, azdır. O, əlli il Kəbədə şeyx olmuş və dörd yüz kamal sahibi olan müridi var imiş. Əcəb belə bir şeyxin böyüklüyünə ki, müridlərindən hər biri gecə-gündüz riyazətlə məşğul idi. Onun elmi ilə əməli yoldaş idi; həm (hər şeydən) agah, həm (həqiqətləri) görməyə qadir idi və həm (qeyb) sirlərini bilirdi.
5. Əlli dəfə Həcc və dəfələrlə Ümrə ziyarətini yerinə yetirmişdi. Namaz və orucda hədd bilməzdi; şəriət qanunlarının heç birindən kənara çıxmazdı. Ondan əvvəlki mürşidlər onun qarşısında heyran qalmışdılar. O ruhani kişi mənəvi kəramət və məqamlarda çox dəqiq və iti düşüncəli idi. Xəstəliyə və zəifliyə düçar olan hər kəs onun nəfəsi (duaları) ilə sağaldı.
10. Bir sözlə, sevincdə və kədərdə xalq üçün adlı-sanlı və məşhur bir rəhbər idi. O, saysız-hesabsız tələbələrin rəhbəri və imamı olduğunun fərqi varsa da, bir neçə gecə dalbadal qarışıq yuxu gördü.

Gördü ki, Kəbədən uzaq düşüb, Rumda sakin olub və müdam bir bütə səcdə etməkdədir.

Dünyanın ən ayıq arifi belə bir yuxu görəndə dedi: Ah, bu nə dərddir, əfsus ki, bu zamanda Uğur Yusifi quyuya düşüb (məndən üz döndərüb), çoxlu çətin maneələr yolunu kəsib.

- 15 Bilmirəm bu qəmdən canımı salamat qurtaracam, ya yox! Canımdan vaz keçdim, heç olmasa, imanım yerində qalsın.

Bütün yer üzündə elə bir kəs yoxdur ki, belə aşırım və maneələrə düçar olmasın. Əgər bu aşırımdan keçmək mümkün olsa, məqsədə çatana qədər yol aydın olacaq. Əgər bu aşırımı keçmək mümkün olmasa, nəticədə Onun dərgahına aparın yol uzun olacaq.

- 20 Nəhayət, ustad pır birdən müridlərinə dedi: Bir işim çıxıb; Tezliklə Ruma doğru getməliyəm ki, yuxumun yozumu tez bir zamanda məlum olsun.

Bu səfərdə dörd yüz möhtərəm mürid onu müşayiət etdi.

Onlar Kəbədən Rum diyarına doğru gedirdilər və Rumu başdan-ayağa dolaşırdılar.

Qəzadan, gözoşşayan gözəl mənşərə var idi və bir qız orada oturmuşdu;

Ruhani sifətli bir xristian qızı və İsanın dinində böyük mərifət sahibi idi;

- 25 Hüsn asimanında gözəllik bürcü (ay) idi, günəş idi, amma heç vaxt batmazdı.

Günəş qızın gözəl üzünün qısqançlığından və paxıllığından, onun aşıqlərinin çöhrəsindən daha artıq saralmışdı.

Hər kimin ürəyi o dilbərin zülfünə bağlansa idi, zülfünün xəyalından zünnar bağlayardı.

Kim ki o dilbərin ləlinə can qoydusa, ayağından əvvəl başını qoyardı.

Səba yeli onun zülfündən müşk ətirli olduğundan Rum diyarı onun qara hindu zülfündən təlatümə gələrdi.

- 30 Hər iki gözü aşıqləri fitnəyə düçar edər və hər iki qaşu gözəllikdə tağa bərabər id i. Aşıqlərinə nəzər saldığı zaman onlar öz canlarını onun qəməsinə təslim edərdilər.

Qaşları ay kimi üzünə tağ salmışdı və qara göz bəbəyi o tağın altında oturmuşdu.

Nə vaxt bəbəkləri lütf və mehribanlıq etsə idi, yüzlərlə adamın canını ovlayardı.

Burulmuş saçlarının altındakı çöhrəsi qızmış alov parçası kimi idi.

- 35 Doymuş ləlinin (dodağının) bir dünya təşnə aşıqləri var idi; nərgiz kimi xumar gözlərinin minlərlə xəncəri var idi.

Ağzına söz də yerləşmirdi; buna görə hər kim ağzının vəsfində bir söz demişsə, bilməmişlikdən demişdir.

Ağzı iynə dəliyi kimi idi; saçı kimi, ortasına zünnar bağlamışdı.

Gümüşü rəngli quyu kimi zənəxdanı var idi; İsa kimi, kəlamında can var idi.

Yüz minlərlə ürək Yusif kimi qana qərq olub, başısağrı onun (zənəxdanının) quyusuna düşmüşdü.

- 40 Saçlarına parlayan inci bağlamış və üzünə qara zülfündən örtük sallamışdı. Tərsa qızı qara saçlarını üzündən kənara atanda şeyxin varlığı başdan-ayağa od tutdu.

- Rübəndin altından gözəl üzünü açanda hər telindən bir zünnar şeyxin belinə bağladı.
Şeyx başını aşağı salsa və qıza baxmasa da, o bir baxışla qızın eşqi öz işini görmüş və şeyxi özünə məftun və giriftar etmişdi.
Şeyx tamamilə özünü itirdi və yerə yığıldı. O, alışmağa hazır idi və eşq odu münasib yerə düşdü!
- 45 Sahib olduğu hər şey məhv oldu. Qəlbi məhəbbət odundan tüstü kimi qəm ilə doldu.
Qızın sevgisi onun həyatını qarət etdi və qara zülfü imanına küfr tökdü.
Şeyx imanını verdi və xristianlığı seçdi. O, afiyəti (sağlamlığı) satdı və əvəzinə rüsvayçılıq aldı.
Eşq onun canını və ürəyini bürüdü; yolunu azmış ürəyindən naümid oldu və canından bezdi.
Dedi: İndi ki mənim üçün hər şeydən mühüm olan dinim əlimdən getdi, iman yeri olan ürəyimin qalmasının heç bir dəyəri yoxdur. Tərsa qızının eşqi müşkül bir işdir.
- 50 Müridləri onun belə pərişan və çarəsiz olduğunu gördükdə hamılıqla başa düşdülər ki, şeyxin başına çətin bir iş gəlibdir.
Hamısı onun işinə və halına heyran qaldılar. Utandılar və sərgərdan oldular.
Çox məsləhət verdilər, amma faydası olmadı. Belə bir hadisənin şeyxin başına gəlməsi qəzavü-qədər olduğundan şeyxin eşqdən üz döndərməsi, o vəziyyətdən nicat tapması qeyri-mümkün idi.
Hər kim ona nəsihət etsə də, qəbul etmirdi; çünki dərдинin tərsa qızının vüsəlindən başqa bir dərmanı yox idi.
Pərişan aşiq nə zaman öyüd-nəsihət qəbul edər?! Dərmanı yandıran dərd nə zaman dərman qəbul edə bilər?
- 55 Səhərdən-axşama kimi gözünü o mənzərəyə dikir, heyrətdə və dərđli halda gözləyirdi ki, bəlkə qızı görə bilsin.
O gecə səmanı işıqlandıran hər ulduz o pirin ürəyinin odundan alovlandı.
Şeyxin aşıqlığı o gecə yüzqat artdı; buna görə də o, huşunu tamamilə itirdi.
Həm özündən və həm də dünyadan əlini üzdü; olduqca kədərlandı və yas tutdu.
Daim yuxusuz və qərərsiz idi. Eşqdən biqərar idi və zar-zar inildəyirdi.
- 60 Dedi: Ey Pərvərdigar, bu gecənin səhəri olmayacaq, yoxsa günəş öz nurunu itiribdir?!
Mən çox gecələr riyazətdə keçirmişəm, lakin belə bir gecəni nə mən görmüşəm, nə də bir başqası.
O qədər şam kimi yanısam ki, daha dözə bilmirəm və sönmək üzrəyəm.
Ürəyimdə qanlı sudan başqa bir şey qalmadı və kədər bütün varlığımı başdan-ayağa bürüdü.
Məni şam kimi eşqin hərarətindən əridirlər. Gecə məni yandıırırlar və səbh vaxtı söndürürlər.
Bütün gecəni mənə şəbixun vururlar. Bütün vücudum başdan-ayağa qana qərç olubdur.
- 65 Gecənin hər anında yüz şəbixun üstümə hücum edib canımı və ürəyimi qarət edir; bilmirəm günlərim necə ötüb keçir.
Kimə belə bir gecə yalnız bir dəfə nəşib olsa, onun işi gecə-gündüz ciyərini yandırmaq və qəm yemək olar.

- Mən çox gecə-gündüzlər qərarlılığın və eşq odunun içərisində keçirmişəm, amma bu gecə odlanıb yanmağım ürəyim istədiyi kimidir.
Məni yaratdıqları və taleyimi yazdıqları gün belə bir gecə üçün yaradırmışlar.
Ya Rəbb, bu gecənin ardınca bir gün gəlməyəcək?! Günəş çıxmayacaq?!
- 70 Ya Rəbb, bu əlamətlər bu gecənin (mənim aşılıq gecəmin) əlamətləridir və ya bu gecə Qiyamət günüdür ki, günəş və ulduzlar belə qaralmışlar?!
Ahımın şiddətindən günəş sönməyib, ya yarımın gözəl üzünün qarşısında utanmaqdan pərdədə gizləndiribdir?!
Gecənin yarın zülfünə bənzərliyi ki, hər ikisi uzun və qaradır, məni yaşatdı, yoxsa onun üzünü görmədən indiyədək yüz dəfə ölmüşdüm.
Mən elə bu gecə eşq sevdəsindən ölürəm; mənim eşqin qaldıracağı qovğa və həyəcana taqətim yoxdur.
Eşqin başıma gətirdiyini bir qəmxara söyləməyə və ya ürəyim istəyən kimi ağlamağa ömür hanı?!
- 75 Səbir hanı ki, mən sakit olum və qərar tutum, ya kişilər kimi iri bir cam şərab içim və məst olum?!
Bəxt hanı ki, ayıq və huşyar olmağa əzm göstərsin ki, bu eşqdən qurtulam və ya mənə kömək etsin yarımın vüsalına çatım?!
Ağıl hanı ki, öyrəndiyim elmləri yadıma salam və bilik və şüurla özümü eşqdən xilas edəm və ya hiylə qurub tədbir görəyim və ağıl eşq ilə yoldaş edəm?!
Əl hanı ki, başıma kül ələyəm və ya kül və qanın altından başımı çıxaram və nicat tapam?!
Ayaq hanı ki, onunla yarın küçəsini axtaram?! Göz hanı ki, onunla bir daha yarın üzünü görəyim?!
- 80 Yar hanı ki, heç olmasa qəməmdə mənə təsəlli versin?! Dost hanı ki, mənə kömək etsin və əlimi tutsun?!
Taqət və dözümlü hanı ki, nələ edə bilim?! Huş hanı ki, huşyarlığa doğru gedəm və huşyar olam?
Ağıl, səbir və yar birdəfəlik getdilər. Bu nə eşqdür?! Bu nə dərddir?! Bu nə işdir ki, məni belə giriftar edibdir?!
O gecə bütün dostları və müridləri ona təsəlli vermək üçün ətrafına toplaşdılar.
Yoldaşlarından biri ona dedi: Ey böyük şeyx, qalx, bu vəsvəsədən qurtulmaq üçün qüsl et.
- 85 Şeyx dedi: Ey bixəbər, mən bu gecə yüz dəfə ciyərim qanı ilə qüsl etmişəm.
O biri dedi: Təsbehin haradadır?! Sənin işin təsəhirsiz düzəlməz.
Şeyx dedi: Təsbehi yerə atdım ki, əlim azad olsun, ta onunla belimə zünnar bağlaya bilim.
Başqa biri dedi: Ey dünyagörmüş pir, əgər xəta etmişənsə, Pərvərdigarın dərğahına tövbə et.
Şeyx dedi: Öz şöhrət və ad-sanımdan tövbə etdim. Şeyxlikdən, hal və halda olmaq iddiasından peşmanam və tövbə etmişəm.
- 90 O biri dedi: Ey sirri bilən və sirlərdən xəbərdar olan, qalx, namaz qıl və xatircəmlik əldə et.
Şeyx dedi: Nigarımın rüxsarının mehrabı haradadır ki, mən namazdan başqa bir işlə məşğul olmayım?
Başqası dedi: Nə vaxta qədər belə sözlər danışmaq istəyirsən?! Qalx və xəlvətə çəkil və Pərvərdigarın qarşısında səcdə et.

- Şeyx dedi: Əgər mənim o gözəl bütüm burada olsa, onun qarşısında səcdə gözəldir.
O biri dedi: Bu hərəkət və sözlərdən peşman deyilsən?! Bir anlıq öz müsəlmanlığını düşünürsən?!
- 95 Şeyx dedi: Heç kim məndən daha artıq peşman ola bilməz ki, nə üçün bundan daha əvvəl aşiq olmadım.
O biri dedi: Şeytan səni yoldan çıxartdı və qəflətən ürəyinə zəllilik və çarəsizlik oxunu sandı.
Şeyx dedi: Mənim kimisini yoldan çıxaran o şeytana de ki, məni yoldan çıxarsın ki, zirəklik və gözəlliklə məni yoldan çıxarıb.
O biri dedi: Bu əhvalatı bilən hər kəs deyər ki, bu pir çox yolunu azmışdır.
Şeyx dedi: Etibar və şöhrətin mənim üçün əhəmiyyəti yoxdur. Mən riya və ikiüzlülük qədəhini daşa çırpdım və sındırdım.
- 100 Bir başqası dedi: Köhnə dostlar və müridlər sənin hərəkətlərindən inciyiblər və narahatdırlar.
Şeyx dedi: Əgər tərsa qızı məndən razı olsa, başqalarının narahatlıqları və incikliklərinin mənim üçün əhəmiyyəti yoxdur.
O biri dedi: Dostların və müridlərin sözlərini qəbul et və onlarla yoldaşlıq et ki, bu gecə Kəbəyə tərəf qayıdaq.
Şeyx dedi: Əgər Kəbə yoxdursa, monastır ki var! Mən Kəbədə ayığam, monastırda isə məst.
O biri dedi: İndi Kəbəyə doğru get və hərəmdə qal və Pərvərdigardan üzrxahlıq elə.
- 105 Şeyx dedi: Mən başımı o bütün (məşuqun) astanasına qoyub ondan üzr istəyəcəyəm ki, nə üçün indiyədək ona aşiq olmadım? Məndən əl çəkin və məni buraxın.
O biri dedi: Cəhənnəm intizarındadır. Sənin kimi ağıllı bir adam Cəhənnəmə layiq deyil.
Şeyx dedi: Bu eşqin xatirinə cəhənnəmlik olsam, Cəhənnəmin yeddi qatı mənim bir alovlu ahımdan od tutub yanar.
O biri dedi: Cənnət ümidi ilə bu xətdən qayıt və tövbə et.
Şeyx dedi: Cənnət mənim üçün cənnət çöhrəli və gözəl üzlü yarımın kuyidir.
- 110 O biri dedi: Pərvərdigardan həya et və Ona layiq olan şəkildə hörmətini saxla.
Şeyx dedi: Bu eşq atəşini mənim vücuduma Pərvərdigar salıbdır; mən öz iradəmlə bu atəşi özümdən uzaqlaşdırma bilmərəm.
O biri dedi: Get və Kəbədə sakin ol və yenə də Pərvərdigara iman gətir və mömin ol.
Şeyx dedi: Məndən küfrdən başqa bir şey istəmə. Kafir olan kəsdən iman gözləmə. Dostlardan və müridlərdən heç birinin sözləri şeyxə əsər etmədiyindən bu qəm-kədərdə sükut ixtiyar edib susdular.
- 115 Ürəklərində qan coşub dalğalanırdı, nigaran və narahat idilər ki, bundan sonra hansı hadisələr baş verəcək.
O zaman ki günəş türk döyüşçüsü kimi əlində qızıl qalxan gəldi və hindu qulunun (gecənin) boynunu vurdu,
Səhər açıldı və bu hiylə ilə dolu dünya, dəniz kimi, günəş çeşməsinin nuruna qərğ oldu.
Şeyx yarın küçəsində xəlvətə çəkildi və onun küçəsinin itləri ilə dost və yoldaş oldu.

- Yarın küçəsinin torpağına etikaf etdi və yarın gözəl üzünün eşqindən arıqladı və zəiflədi.
- 120 Bir ay müddətində gecə-gündüz yarın fərağında səbir etdi.
Nəhayət, sevgilisinin ayrılığından xəstələndi, lakin hələ də başı onun astanasında idi və yarın məhəlləsini tərk etmirdi.
O gözəlzlünün bütün küçəsinin torpağı onun yatağı, qapısının astanası isə başının altındakı yastıq idi.
Onun məhəlləsindən uzaqlaşmadığına görə qız şeyxin aşiq olduğunu anladı.
O gözəlzlü büt özünü bilməzliyə vurub dedi: Ey şeyx, niyə qərarlısız olmusan?!
- 125 Ey büt pərəstliyin şərabından məst, nə vaxt görmüsən və eşitmişən ki, zahidlər xristianların məhəlləsində otursunlar?!
- Əgər şeyx zülfümə və mənə aşiq olduğunu etiraf edib bildirsən, mənim bu qara zülfüm hər an onun eşqinin və dəliliyinin artmasına səbəb olacaq.
Şeyx dedi: Məni zəlil və çarəsiz gördüyün üçün gizləncə ürəyimi oğurlamısan;
Ya ürəyimi geri qaytar, ya da məni kamıma yetir. Mənim niyazımı gör və bu qədər naz etmə.
- Naz və təkəbbürdən əl çək; gör ki, aşiqəm, qoca və qəribəm.
- 130 Ey gözəl nigar, mənim eşqim bu yaş, təcrübə və şeyxliyimlə öteri və həvəs üzündən deyil; ya başımı bədənimdən ayır, ya da mənim eşqimə inan.
Əmr etsən, canımı sənə fəda edəyəm; çünki sən istəsən və iradə etsən, məni İsa nəfəsin və dodağınla yenidən həyata qaytara bilərsən.
Ey dodağı və zülfü həm mənfəətim və həm də zərərimə bais olan və çöhrəsi və kuyi mənim məqsədim və hədəfim olan,
Gah buruq saçlarımla məni pərişan, gah da məst və xumar gözlərinlə məni qəflət yuxusuna qərq etmə.
Eşqindən ürəyim od tutub, gözlərim sənə fərağından yaşla doludur. Sənə xatirənə bu cür kimsəsiz, yarsız, səbirsiz və qərarlısız olmuşam.
- 135 Sənsiz cana gəlmişəm və dünyanı satmışam. Gör sənə eşqindən özüm üçün necə torba tikmişəm.
Yağış kimi gözümdən yaş axır; çünki sənsiz gözlərimdən belə bir gözləntim var.
Ürəyim sənə görə gözlərimin əlindən matəmə qərq olubdur. Gözlərim sənə gözəl çöhrəni görüb və ürəyim kədərlə dolubdur.
Gözlərimin başıma gətirdiyi bu fəlakəti heç kəs görməyibdir. Ürəyimdən çəkdiyim bəla və kədəri heç kim çəkməyibdir.
Ürəyimdən ürək qanı və kədərdən başqa heç nə qalmadı. Nə vaxta qədər ürəyimin qanını içim və kədərlənirəm; bir halda ki, artıq mənim üçün ürək qalmayıbdir.
- 140 Bundan artıq mən binəvanın canını incitmə; mənim fəthlərimə təpik atma və mənim vüsala çatmağıma və kam almağıma mane olma.
Ömrüm intizarda tələf oldu. Əgər vüsəl qismət olsa və ömrüm çatsa,
Hər gecə canımla sənə görüşünün pusqusunda oturacağam və sənə kuyində canımı fəda edəyəyəm.
Üzüm sənə astananın torpağında can verərəm və sənə dərgahının torpağının bahasına canımdan keçərəm.
Nə vaxta qədər sənə dərindən ahu-zar edim?! Qapını üzümə aç və məni qəbul et.
Bir an üçün də olsa, məni özünə həmdəm et və kamıma çatdır.
- 145 Sən günəşsən; mən necə səndən uzaq qalım?! Mən kölgəyəm; günəşdən necə ayrı olum?!

- Hərçənd ki, mən kölgə kimi titrəyirəm və həqiqi vücudum yoxdur, amma əgər sənin günəş kimi olan dərğahına bir balaca yol tapsam, dərhal daxil olaram.
Əgər mənim istəyimi yerinə yetirsən, elə bir vüsət və əzəmət taparam ki, göyün yeddi qatı mənim qol-qanadımın altında qərar tutar.
Əgər belə olmasa və məqsədimə çatmasam, yanmış canımla eşqdən ölərəm və torpağa gömülərəm və canımın odundan dünyanı od vurub yandıraram.
Sənin eşqinə giriftar olub bağlandım; qərarsız və narahatam.
- 150 Sənin vüsəlinə çatmaq arzusundan canım cismimdən ayrılır. Nə vaxta qədər özünü məndən gizlətmək və məni məhrumiyətdə saxlamaq istəyirsən?!
Qız dedi: Ey yaşlılıqdan xərifləmiş qoca, kafur və kəfəni düşün! Həya et!
Yağlı dilini işə salma, çünki sözlərin təsirsizdir. Sən artıq qocalmışsan; eşqdən və aşiq olmaqdan əl çək!
Bu yaşda indi, yaxşısı budur ki, məndən kam almağın yox, kəfən hazırlamağın fikrində olasan.
Çünki sən bu yaşda bir tikə çörəyə möhtacsən və sevginin də xərci var və sənin imkanın yoxdur, ona görə də uzaq ol!
- 155 Bir halda ki qarın dolusu çörək tapıb yeyə bilmirsən, mənim vüsəlimə necə çata bilərsən?!
Şeyx dedi: Əgər mənə yüz min ürək ağrıdan və təhqiramiz söz də desən, mən sənin eşqindən əl çəkməyəcəyəm.
Aşiq olmaq üçün qoca ilə cavan arasında heç bir fərq yoxdur; eşq hansı ürəyə işıq saçsa, təsir edər.
Qız dedi: Əgər sən bu işdə israr edirsənsə, İslam dinini tamamilə kənara qoymalısan.
Öz yarı ilə həmrəng olmayan hər kəsin sevgisi yalan və həqiqətdən uzaqdır.
- 160 Şeyx dedi: Hər nə desən, edərəm; nə əmr edərsənsə, onu cani-dildən yerinə yetirərəm və sənə tabe olaram.
Ey gümüş (ağ) bədənli, mən sənin qulağı halqalı qulunam; öz zülfündən boğazıma bir halqa sal.
Qız dedi: Əgər sən öz iddiana sadıqsən və kişi kimi meydandasansa, gərək dörd iş görəsən:
Bütün qarşısında səcdə et və Qurani yandır; şərab iç və imanını tərək et.
Şeyx dedi: Mən şərab içərəm, amma qalan üç şeyi edə bilmərəm.
- 165 Mən sənin gözəl üzünün şərəfinə badə qaldırıb içə bilərəm, amma qalan üç istəyilə işim yoxdur.
Qız dedi: Qalx və gəl şərab iç; içəndə cuşa gələcəksən.
Şeyxi monastıra apardılar. Müridlər bu mənzərəni görəndə nalə və fəğana başladılar.
Şeyx o vaxta qədər görmədiyi bir məclis gördü; elə bir məclis ki, çox gözəl və cazibədar sahibi var idi.
Eşq atəşi onun etibarını və abırını apardı; tərsa qızının zülfü onun ömrünü hədə etdi.
- 170 Onun üçün nə bir zərrə qədər ağıl və nə huş qaldı. Oradaca dinməz və mat-məəttəl qaldı.
Piyaləni yarının əlindən aldı və başına çəkdi və öz abır və etibarından keçdi.
Şərab və eşq birləşdi və şeyxin o ayüzlüyə məhəbbəti artdı.
Şeyx sevgilisini gözəl və güləruz görəndə

- Həyəcandan canına od düşdü və kirpiklərindən qanlı yaş axdı.
- 175 Qızdan daha bir qədəh istədi və başına çəkdi və onun itaətkar və qulağı halqalı qulu oldu.
Din haqqında yüzə yaxın kitabı əzbər bilirdi və Quranı əzbərləmək üçün bir çox alimlərin hüsurunda oturub dərslər almışdı;
Şərab ona təsir etdiyi zaman dindarlıq iddiaları və imanını öyünməsi sona çatdı.
O dini kitablardan oxuduqlarının hamısı yadından çıxdı. Şərab ona təsir etdi və ağıl külək sürəti ilə ondan uzaqlaşdı.
Şərab əzəl gündən bəri onun daxilində olan bütün mənaları və sirləri yuyub apardı.
- 180 Qızın sevgisi ona çox güclü təsir etdi və onun eşqindən başqa hər şeyi unutdu.
Şeyx sərxoş olanda və sevgi ona güc gələndə canı dəniz kimi təlatümlü və pərişan oldu.
Qızı əlində badə və sərxoş halda görəndə tamamilə huşunu itirdi və özündən xəbərsiz oldu.
Qızın şərab içməyindən ürəyi getdi və əlini onun boynuna salmaq istədi.
Qız dedi: Ey, sən ki əməl adamı deyilsən və yalnız aşiqlik iddiası edirsən və eşqin həqiqətindən qafilsən,
- 185 Afiyət eşq ilə uyğun gəlmir; sevgi küfrlə düz gəlir və kamilləşir. Bunu heç vaxt unutma!
Əgər sevgidə sabitqədəm olub mənim qara zülfüm kimi kafirlərin dininə gəlmisənsə,
Zülfüm kimi küfr üçün qədəm qoy; çünki eşq başdansa o asan iş deyil.
Əgər sən küfrdə mənim zülfümə iqtida etsən və kafir olsan, mənim vüsalıma çata bilsən;
Mənim zülfümə iqtida etmək və dinindən əl çəkmək istəmirsənsə, qalx və get! Bu sənənin əsan və bu da əban!
- 190 Şeyx aşiq və giriftar olmuşdu və qəflətdən qəzavü-qədər və qismətə razı idi.
Sərxoş olmadığı vaxtlarda öz varlığını bir an belə düşünməzdi;
İndi ki aşiq şeyx həm də sərxoş oldu, yıxıldı və tamamilə əldən getdi.
O öz ürəyinin öhdəsindən gəlməyi bacarmadı və rüsvay oldu. Heç kəsdən qorxmadı və xristian oldu.
Qoca köhnə şərabla, cavan eşqlə və yanında da bir dilbər, necə səbir edə bilər?!
- 195 Şərab çox köhnə idi; çox güclü təsir bağışladı və şeyxi pərgar kimi fırladıb çəşqin və özündən xəbərsiz hala saldı.
Qoca eşq və şərabın təsirindən aşiq və məst oldu. Aşiq və sərxoşun halı necə olar?!
Əldən getmiş və huşsuz.
Dedi: Ey ayüzlü, mənim taqətim qalmadı; mən aşiqdən nə istəyirsən, söylə.
Əgər ayıqlıq halında, şüurlu olaraq büt-pərəst oldumsa, indi ki məstəm, bütün qarşısında sərxoş-sərxoş Quranı yandıraram.
Qız dedi: İndi mənə layiqsən; qəflət yuxusu sənə xoş olsun ki, sən mənə layiq və yaraşan olmusan.
- 200 Bundan əvvəl sevgidə çox xam idin; indi bişmisən! Xoşluqla yaşa! Xoşbəxtlik elə budur, vəssalam!
O zaman ki bu xəbər xristianlara çatdı və onlar bildilər ki, belə bir şeyx onların dinini qəbul edib,

Şeyxi elə o sərxoş halda monastrı apardılar və ondan zünnar bağlamasını istədilər.

Şeyx zünnar bağlayıb xristianlığı qəbul edəndə xirqəsinə od vurdu və işinə başladı; Qəlbini İslam dinindən azad etdi və Kəbəni və şeyx olduğunu unutdu.

205 Neçə illik həqiqi və kamil imandan sonra bir qızçıqaz onu beləcə üzükara və rüsvay etdi.

Dedi: Binəsiblik mən dərvişin qəsdinə durub və mənə üz tutub; buna görə də tərsa qızının sevgisi öz işini gördü və mənə dindən və şeyxlikdən məhrum edib xar və zəlil etdi.

Bundan sonra ona itaət edəcəyəm; daha bu etdiklərimdən pis iş nə ola bilər ki?! Olsa, onu da edəcəyəm.

Ayıq olanda bütperəst olmadım, tam sərxoş olanda bütperəst oldum.

İçkinin təsirindən dindən xaric olanlar çoxdur; şübhəsiz, Ummül-xəbəyis belə günahların törədilməsinə səbəb olur.

210 Şeyx dedi: Ey sevimli qız, nə iş qalıb ki, etməmiş olum?! Nə istədirsə, etdim; daha nə etməliyəm?!

Sənin sevginə görə şərab içdim; bütə sitayiş etdim; eşqin mənim başıma gətirdiyi belə heç kimin başına gəlməyib.

Heç kim eşqdən mənim kimi dəli ola bilməz və belə şeyxlikdən rüsvayçılığın bu dərəcəsinə düşə bilməz.

Əlli ilə yaxındır ki, ilahi mərifətə doğru gedən yolum açıq idi və qəlbimdə sirlər dənizi dalğalanırdı;

Bir eşq zərrəciyi zirəkliklə pusqudan bayıra çıxdı və mənə ilk lövhənin qarşısına apardı və ilk dəfə oturduğum yerdə otuzdurdu.

215 Eşq belə işlərdən çox edib və edəcək; o, xirqəni zünnara çevirib və çevirəcək.

Kəbə lövhəsi o qədimliyi ilə eşq məktəbində yeni dərs öyrənən bir uşaqdır, ilahi elmlərdə savad və kamal sahibi olanlar eşq məsələsində çaşqın və heyrandırlar.

Bütün bunlar mənim başıma gəlib və iş işdən keçib; indi mənə de ki, nə vaxt mənə öz vüsalına çatdıracaqsan?

Çünki sənin vüsalın mənim üçün əsas şey idi və etdiyim hər şey sənin vüsalına çatmaq ümidi ilə idi,

İndi sənin vüsalına çatmaq və səninlə aşına olmaq istəyirəm; nə vaxta qədər sənin fərağında yanmalı və əzab çəkməliyəm?!

220 Qız yenə bəhanə gətirib dedi: Ey binəva və əsir qoca, mənim kəbinim ağırdır, sən də kasıbsan;

Ey qafil, mənim vüsalıma çatmaq üçün qızıl və gümüş lazımdır. Qızıl-gümüşsüz və mal-dövlətsiz kamına çata bilməzsən.

Əgər qızıl və sərvətin yoxdursa, yolunu tut və get; yol xərcini də mən verərəm; buradan uzaqlaş.

Günəş kimi cəld və tək ol; mənim ayrılığında kişi kimi səbirli və güclü ol!

Şeyx dedi: Ey uca boylu, ağ bədənli məşuqə, həqiqətən, əhd-peymanını yaxşı yerinə yetirirsən!

225 Ey gözəl nigar, mənim səndən başqa bir kimsəm yoxdur; mənimlə belə danışma.

Hər an başqa cür məni incidirsən; eşqini mənim başıma salırsan və vüsal ümidi verirsen, sonra da məni başından edirsən və mənimlə pis davranırsan.

Mən ki sənin sağlığına, sənin qarşında eşq piyaləsini axıradək başıma çəkdim və hər nəyim var idisə, sənin yolunda fəda etdim,

Sənin sevginin yolunda hər nəyim var idisə, əlimdən çıxdı, küfr və İslam, zərər və mənfəət, hamısı əlimdən getdi və hər şeyə laqeyd oldum,

Nə vaxta qədər məni öz vüsalının intizarında qərarlı etmək istəyirsən; biz belə danışmamışıq.

230 Bütün dostlar məndən üz döndərüb, mən başımı itirmiş aşiqin canının düşməni olublar.

Sən belə əhdi-peyman pozursan; onlar (müridlər) üz döndərirlər; bəs mən neyləyim?! Çünki nə ürəyim, nə də canım qalıb, mən ürəksiz və cansız nə edim?!

Ey İsa nəfəsli, sənsiz Cənnətdə olmaqdan, sənənlə Cəhənnəmdə olmaq mənim üçün daha yaxşıdır.

Nəhayət, şeyx qızın məhəbbətinə layiq olanda o ayüzlünün ürəyi onun halına yandı.

Dedi: Ey eşqdə hələ natamam və kamilliyə çatmayan, bir neçə il mənim üçün donuzlara bax,

235 Beləcə, bir neçə ildən sonra kədər və sevincdə bir-birimizin yanında olaq və ömrümüzü birlikdə keçirək.

Şeyx cananın əmrinə itaətsizlik etmədi; çünki hər kəs məşuqun əmrinə tabe olmasa, ondan kam alıb vüsalına çata bilməz.

Kəbənin şeyxi və yüksək rütbəli piri gedib bir il də donuzçuluqla məşğul oldu.

Hər kəsin zatında və mahiyyətində yüz donuz var; ya gərək donuzu öldürəsən, ya da gərək zünnar bağlayasan.

Ey alcaq, sən elə bilirsen ki, bu bəla və təhlükə ancaq o pirin başına gəlib?!

240 Bu təhlükə hər kəsin daxilində var; fürsət olan kimi özünü göstərir.

Əgər sən öz vücudunun donuzundan agah deyilsənsə, üzrün qəbuldur; çünki sən yol, səfər və böyük işlər əhli deyilsən.

Ey əməl əhli, əgər yola qədəm qoyub işə başlasan, yüz min büt və donuzla qarşılaşacaqsan.

Eşq səhrasında nəfs donuzunu məhv et və bütü yandır, yoxsa Şeyx Sənan kimi rüsvayçılığı can bahasına al.

Nəhayət, şeyx xristian olub, rumlular arasında sərxoşların başçısına çevrildiği zaman,

245 Onun yoldaşları onun işinə tamamilə heyran və çaşqın qaldılar.

Şeyxi belə giriftar gördükdə ona kömək etməkdən əl çəkdilər.

Hamısı onun nəhslindən qaçıb, ondan uzaqlaşdılar ki, məbada nəhslisi onların da ətəyinə yapışar; bununla belə, ürəklərində kədərlənirdilər.

Səhabə və müridlər arasında hamıdan ağıllı və zirək olan bir mürid şeyxin yanına gəlib dedi: Ey din və təriqət işində süst olan,

Biz bu gün geri qayıdırıq; nə əmr edirsən? Ürəyindən keçəni de;

- 250 Əgər sən istəyirsənsə, biz də sənin kimi xristianlıq dinini seçib özümüzü rüsvayçılıq qibləsi edək ki, dünyanın rüsvay olanları bizə iqtida etsinlər. Biz sənin belə tənha qalmağını qəbul edə bilmərik; biz də sənin kimi zünnar bağlamaq istəyirik. Əgər bizə bu işi etməyə icazə verməsən, biz səni bu vəziyyətdə görə bilmirik; mümkün olduqca tez bir zamanda bu diyarı tərk etməliyik; Gedək Kəbədə etikafa oturaq ki, daha indi gördüklərimizin şahidi olmayaq. Şeyx dedi: Mənim canım dərd və qəm ilə doludur; hara istəyirsiniz gedin;
- 255 Nə qədər ki sağam, mənim yerim monastır və tərsa qızının çöhrəsi mənə həyat, dinclik və şadlıq bəxş edəndir. Siz nə qədər comərd insanlar olsanız da, mənim vəziyyətimi başa düşə bilmirsiniz; çünki sevgidə təcrübəsizsiniz. Əgər siz bir anlıq aşiq olsaydınız, eşq yolunda başıma gələn hər çətinlikdə mənə həmdəm olardınız. Əziz dostlar, Kəbəyə qayıdın; mən bilmirəm aqibətim necə olacaq. Əgər mənim haqqımda soruşsalar, həqiqəti söyləyin; deyin o əldən düşmüş və sərgərdan harada qalıbdır,
- 260 Deyin ki, qanlı yaşla dolu gözlərlə və acı damaqla qəzəbli əjdahanın ağzında giriftar olubdur; Deyin ki, dünyada o pirin ilahi təqdirlə özünə rəva gördüyünə və törətdiyinə heç bir kafir razı olmaz. Uzaqdan ona bir tərsa çöhrəsi göstərdilər; daha ağla, dinə və şeyxliyə dözə bilmədi; hər şeyi buraxdı və aşiq oldu. Tərsa qızının zülfü halqa kimi boğazına düşdü və adını rüsvayçılıqda dillərə saldı. Əgər kimsə məni məzəmmət etsə, de ki, bu yolda belə işlərə və bəlalara çox rast gəlinir;
- 265 Belə bir yolda ki, başlanğıcı və sonu görünmür, məkr və təhlükə hamıya yaxındır; heç kim özünü əmin-amanlıqda hiss etməsin. Bunu dedi; yoldaşlarından üz döndərüb, donuzçuluq üçün donuzlara tərəf getdi. Dostları və müridləri şeyxin zəlalət və halının qəmindən çox ağladılar. Kəbə yoluna qədəm qoydular, amma daim arxalarına baxırdılar və şeyxdən nigaran idilər. Nəhayət, Kəbəyə tərəf getdilər, lakin canları yanırdı və cisimləri od tuturdu. Şeyxləri Rumda tək qalmışdı; dinini bada vermişdi və xristian olmuşdu.
- 270 Müridlər Kəbəyə çatdıqdan sonra utandıqlarından nə edəcəklərini bilmirdilər; onların hər biri özünü bir küncdə gizlətdi. Şeyxin Kəbədə bir çevik və bəndəlik üçün hər şeyi fəda edən bir müridi var idi; O, çox bəsirətli və təriqətdə digər salıqların bələdçisi idi. Heç kim onun qədər şeyxi tanımırdı. Şeyx Kəbədən Ruma gedərkən o, yox idi və şeyxin səfərindən bixəbər idi. Bu mürid Kəbəyə qayıdanda şeyxi ibadət yerində görmədi.
- 275 Müridlərdən şeyxin halını soruşdu və onlar şeyxin əhvalatını ona nəql etdilər. Ki, qəzadan onun qisməti nə oldu və qədər üzündən (Allahın müqəddəratından) başına nə gəldi; Tərsa qızının zülfü onu giriftar elədi və yüz cəhətdən imana tərəf yolunu bağladı. İndi yarım zülfü və xalı ilə eşqbazlıq edir. Onun xirqəsi riya və yalan olub və halı inanılmazdır.

- Ümumiyyətlə, əlini Allaha və İslam dininə itaət etməkdən üzüb, donuzçuluqla məşğul olur.
- 280 İndi o mənə və mərifət əhli şeyx özünə dördqat zünnar bağlayıb tamamilə kafir olubdur.
Baxmayaraq ki, şeyximiz dində böyük nailiyyət əldə etmiş və yüksək məqamlara çatmışdı, lakin indi onu qoca atəşpərəstdən ayırd etmək mümkün deyil.
Mürid o əhvalatı və hadisəni eşidəndə təəccübdən və xəcalətdən çöhrəsi saralıb ağlamağa və ahu-zar etməyə başladı.
Digər müridlərə dedi: Ey abırsızlar ki, vəfadarlıqda nə qadınsınız, nə də kişi, Hər bir insana yüz min təcrübəli dost lazımdır; dost belə gündən başqa işə yaramır.
- 285 Əgər siz öz şeyxinizin dostu və müridi idinizsə, niyə ona kömək etməyə cəhd etmədiniz?!
Ayıb olsun! Bu etdiyiniz iş kömək idi?! Haqqı itirməmək və vəfadarlıq idi?!
O şeyx zünnarı əlinə alanda siz hamınız onun kimi zünnar bağlamalı idiniz.
Onu bir an belə tək buraxmamalıydınız; hamınız gərək xristian olaydınız.
Sizin bu işiniz şeyxə köməyiniz və onunla həmrəyliyiniz deyil; sizin bu işiniz münafiq olduğunuzu və sədaqətli olmadığınızı göstərir.
- 290 Hər kim öz dostunun köməkçisi olsa, ona yoldaş olmalıdır, əgər dostu kafir olsa, o da kafir olmalıdır.
Uğursuzluq və çətinlik zamanı həqiqi dostları tanımaq olar; xoşbəxtliyə və kama çatdığı zaman yüz min dost peyda olar.
Şeyx balinanın ağzına düşdüyü zaman siz hamınız ad-sanınızı və şöhrətinizi qorumaq naminə ondan uzaqlaşdınız.
Eşqin təməli və əsası bədnamlıq və rüsvayçılıqdır. Kim bu sirri anlamazsa, onun xamlığındandır.
Hamılıqla dedilər: Biz sənin dediklərinə daha artıq dəfələrlə ona dedik;
- 295 Qərara aldığımız ki, hamımız sevinc və kədərdə onunla həmnəfəs olaq;
Zöhdü sataq və rüsvayçılıq ala; dini tərkdən xristianlığı seçək.
Amma müdrək və təcrübəli şeyx belə məsləhət gördü ki, hamımız ondan uzaqlaşaq.
Bizim köməyimizdən heç bir fayda görmədiyini üçün bizi Kəbəyə qaytardı və özündən uzaqlaşdırdı.
İndi hamımız onun əmri ilə bura qayıtmışıq. Biz bütün macəranı sənə danışdıq və heç bir şeyi gizlətmədik.
- 300 Bu sözləri eşitdikdən sonra o mürid yoldaşlarına dedi: Əgər şeyxə sədaqətiniz və imanınız kamil olsa idi,
Kəbəyə çatdıqdan sonra gərək Haqqın dərğahında hazır ola idiniz
Və Allahın qarşısında imdad diləyib bu işdə bir-birinizi qabaqlayıydınız
Ki, Haqq narahatlığınızı görəydi və dərhal şeyxi sizə geri qaytaraydı.
Əgər öz şeyxinizdən uzaq qalmağı seçdiniz, Haqqın dərğahından niyə üz çevirdiniz?!
- 305 Müridlər bu sözləri eşitdikdə xəcalət və çarəsizlikdən başlarını aşağı saldılar.
Kişi dedi: Sizin utanmağınızın indi heç bir faydası yoxdur; indi ki belə bir iş baş verib, hamımız tez durub hərəkətə keçək;
Pərvərdigarın dərğahında oturmaq və acizlik və çarəsizliklə Onun dərğahından kömək diləmək.

- Ədalət tələb etmək və kömək istəmək nişanəsi olaraq kağız köynək geyinək ki, nəhayət, şeyximizi yenidən tapaq.
Hamılıqla Ərəbistandan Ruma tərəf getdilər və gecə-gündüz camaatın gözündən uzaq etikafa oturub dua etdilər.
- 310 Müridlərin hər biri ahu-zarla Haqqın dərgahında şeyxə şəfaət diləyirdi.
Qırx gecə-gündüz öz etikaflarına, dua və ah-nalələrinə davam etdilər və ibadət yerlərini tərk etmədilər.
Hamısı qırx gecə yeyib içmədilər, yatmadılar və oruc tutdular.
O pak dəstənin ah-naləsindən səma cuşa gəldi;
Yaşıl paltarlı mələklər şeyxin müridlərinin ahu-zar və matəmindən qara geyindi.
- 315 Nəhayət, hamısından öndə gedən müridin duası qəbul olundu.
Qırx gecə etikafdan sonra həmin mürid ibadət etdiyi yerdə haldan gedib huşunu itirdi.
Sübh çağı müşk ətirli meh əsməyə başladı və mənə aləmindən ona bir xəbər çatdı;
Peyğəmbəri (s.ə) gördü ki, ay kimi nurlu və qara saçları çiyinə tökülmüş halda ona tərəf gəlir;
Günəş kimi çöhrəsi, yer üzündə Haqqın kölgəsi idi və yüz dünya can onun saçının bir telinə görə yaranmışdı.
- 320 Xuraman halda gələrək gülümsəyirdi. Onu görən hər kəs ona tamaşa etməkdən özünü unudurdu.
Peyğəmbəri gördükdə o mürid ayağa qalxıb dedi: Ey Allahın elçisi, əlimdən tut;
Sən xalqın bələdçisisən; mənim pirim yolunu azdı; ona yol göstər və yola gətir.
Mustafa (s.ə) buyurdu: Ey uca hümmət sahibi, rahat ol ki, şeyxini azad etdim.
Sənin böyük səyin öz işini gördü. Sən o qədər etikafa çəkildin və nalə edib ağladın ki, şeyxini geri aldın.
- 325 Keçmiş zamanlardan şeyxlə Haqq arasında qara toz-torpaq (hicab) var idi;
O ikisinin arasından o tozu kənar etdim və şeyxini zülmət içində buraxmadım.
Öz şəfaət dənizimdən onun halına bir şəh şamil etdim;
İndi şeyxlə Haqq arasında olan o toz aradan qalxdı; onun tövbəsi qəbul olundu və günahları bağışlandı.
Yəqin bil ki, yüz dünya günah bir tövbənin alovu ilə məhv olur.
- 330 Allahın lütf dənizi dalğalananda hər kəsin günahlarını yuyub yox edir.
Kişi bu sözləri eşitdikdə sevincinin şiddətindən huşunu itirdi; elə nəərə çəkdi ki, səma da cuşa gəlib həyəcanlandı.
Bütün müridlərə xəbər verdi; onlardan müjdə istədi və şeyxin yanına getməyə qərar verdi.
Hamı ağlayaraq tələsik şeyxin donuz bəslədiyi yerə gedib çatdılar.
Gördülər ki, şeyx narahatdır, lakin narahatlığa baxmayaraq, əhvalı yaxşıdır;
- 335 Həm zıncırovu kənara qoymuşdu, həm də zünnarı parça-parça etmişdi;
Həm tərsa papağını başından çıxarmışdı; həm də xristianlıqdan xilas olmuşdu.
Şeyx uzaqdan öz səhabələrini gördükdə və özünü onların arasında hamısından daha nursuz tapdıqda
Utanmağın şiddətindən dəlilər kimi paltarlarını cırıb həddən artıq kədərləndi.
Gah bulud kimi qanlı göz yaşı tökürdü, gah da öz canından və həyatından ümidini üzürdü.
- 340 Gah ahından fələyin pərdəsi yanırdı; gah həsrətin şiddətindən vücudunda və damarlarında olan qan yanırdı və onu da yandırır.

- Allahın hikməti və sirləri, Quran və hədislər barəsində bildiyi hər şey ki onun zehmindən yuyulub getmişdi,
Birdən yadına düşdü və acizlikdən və çarəsizlikdən qurtuluş tapdı.
Öz halını görəndə səcdəyə düşdü və ağladı.
Üzü qanlı göz yaşlarından gül kimi qızarmışdı və xəcalətin şiddətindən tərəbatmışdı.
- 345 Müridləri onu keçmişdəki kədərin və indiki sevincin arasında görəndə
Hamısı çaşqınlıq və heyrətlə onun yanına getdilər və şeyxlərinin qurtulmasına görə şükür üçün canfəşanlıq etməyə hazır oldular.
Şeyxə dedilər: Ey sirlər alimi, bulud sənin müvəffəqiyyət günəşinin üzündən kənara çəkildi;
Küfr yox oldu və qəlbində iman qərar tutdu. Rumlu büt pərəst allahpərəst oldu;
Birdən Allahın icabət dənizi dalğalandı və Rəsul (s.ə) sənin şəfaət tələb edənini oldu.
- 350 İndi dünya-dünya şükranə və şabaş vermək lazımdır; şükür et, matəm yeri deyil.
Pərvərdigara şükür ki, zülmət dənizindən sənin üzünə işıqlı bir yol açdı;
İşığı qaranlığa çevirməyə qadir olan həmin Allah saysız-hesabsız günahlarla insana tövbə etdirə bilər.
Pərvərdigar tövbə odunu alışdırdıqda bütün günahları birlikdə yandırır və yox edir.
Burada hekayəni qısaldıram; xülasə, dərhal o yerdən hərəkət etdilər.
- 355 Şeyx qüsl aldı; xirqəsini əyninə geydi və səhabələri ilə birlikdə Kəbəyə tərəf üz tutdu.
Ondan sonra tərsa qızı yuxuda gördü ki, günəş onun yanında qərar tutubdur;
Sonra günəş dilə gəlib deyir: Elə indi şeyxin arxasınca yola düş;
Onun dininə daxil ol və onun qarşısında təvazökar ol; sən onu yoluxdurmuşdun, idin isə onun əli ilə pak ol.
O, bütün vücudu ilə və həqiqətən sənin yoluna gəldiyi üçün indi sən onun yolunun və dininin həqiqi davamçısı ol.
- 360 Onu yoldan çıxartdın; indi onun yolunun üstünə çıx; indi ki o, əyri yoldan xilas olub yoluna düşdü, sən də ona yoldaşlıq et.
Uzun müddət din və imanının yolkəsəni idin; indi onunla ol. Nə vaxta qədər cahil qalmaq istəyirsən? Agah ol.
Tərsa qızı yuxudan oyananda ürəyindən nur saçdı.
Ürəyində qəribə bir ağrı yarandı və bu istək ağrısı onu qərarsız etdi.
Sərməst canına bir od düşdü; alışıb yanan canı ürəyinə əl qoydu; ürəyi də əldən getdi və aşıq oldu.
- 365 Bilmirdi bu qərarsızlığın aqibəti nə olacaq.
Giriftar olmuşdu və bir həmdəmi yox idi. Özünü qəribə bir aləmdə görürdü;
Elə bir aləm ki, yol qət etmək üçün heç bir əlamət yox idi və o aləmdə sirlərdən xəbərsiz olan dil susmalıdır.
Təəccüblüdür ki, bir anda bütün bu naz və şadlıq yağış kimi ondan yerə töküldü.
Dəlilər kimi qışqıran və paltarını cıran halda çölə qaçdı və gücsüz və aciz avaraya çevrildi.
- 370 Dərd dolu bir ürək və zəif bir vücudla şeyx və müridlərin arxasınca getdi.
Bulud kimi tər içində qərq olmuş halda qaçırdı, ürəyini əldən vermişdi və onu axtarırdı.

- O bilmirdi ki, səhrada və düzənlikdə şeyxin ardınca hansı tərəfə getməlidir.
Çarəsiz və özündən xəbərsiz halda içdən inildəyirdi və bütün vücudu ilə üzünü torpağa sürtüb şeyxi arzulayırdı.
- O, ahu-zar edib deyirdi: Ey işləri düzəldən Allah, mən zəif bir qadınam,
375 Mən Sənin kimi böyük Pərvərdigarın adamının yolunu kəsib yolundan azdırdım;
Sən məni cəzalandırma; mən cəhalət üzündən bu işi törətmişəm.
Qəhr və qəzəb dənizini sakitləşdir. Mən bilmədim və xəta etdim; Sən xətələrimdən keç.
Etdiyim hər xətaya görə məni əfv et; mən iman gətirdim; məni dinsiz sayma.
Şeyxə qeybdən xəbər verildi ki, qız xristianlığı tərک edib;
Bizim dərgahımızla tanış olub, yolumuza gəlib;
- 380 Geri qayıt və o gözəl bütün yanına get və onunla həmsaz və həmdəm ol.
Şeyx dərhal yel kimi qızın yanına qayıtdı. Yenə müridlər arasına qovğa və həyəcan düşdü.
Hamılıqla dedilər: Sənə yenə nə olub?! Bəs bütün bu tövbə və yanıb-yaxılmaq nə üçün idi?!
Yenə də eşqbazlıq edirsən?! Tövbə etmişən; yenə natəmizlik arxasınca gedirsən?!
Şeyx qızın vəziyyətini müridlərə söylədi. Bu xəbəri eşidən hər kəs özünü itirdi.
- 385 Şeyx getdi və əshabələri onun ardınca yola düşdülər və o gözəlin olduğu məkana çatdılar.
Qızın çöhrəsi qızıl kimi sarı, saçları toz-torpaq içində itib-batmışdı.
Ayaqları yalın və cırıq paltarla ölü kimi torpağa düşmüşdü.
O ayüzlü öz şeyxini gördükdə bayılıb huşunu itirdi.
Qız bayılıb özündən getdikdə şeyx göz yaşlarından qızın üzünə su çilədi.
- 390 O gözəl nigar özünə gəlib şeyxin bahar buludu kimi necə ağladığını gördükdə,
Onun vəfadarlığını və sədaqətini gördükdə peşmançılığın şiddətindən özünü şeyxin ayaqlarına atdı.
Dedi: Utandığımдан canım yandı. Bundan artıq pərdə arxasında və gizləndə yana bilmərəm;
Bu azgınlıq pərdə və örtüyünü kənara at ki, agah olum; İslamı mənə tanıt ki, mən də düz yola gəlim.
Şeyx ona İslamı tanıtdı. Müridlər arasına coşqu və həyəcan düşdü.
- 395 O gözəlüzlü ilahi mərifətə pıyələnəndə müridlər sevincdən ağlamağa başladılar.
Nəhayət, o zaman ki gözəlüzlü büt İslam dininə daxil oldu və agah ürəyi imanın ləzzətini dərk etdi,
Bu imanın zövqündən ürəyi qərarlı oldu; kədər onu bürüdü; elə bir kədər ki, heç kəs onu azaltmağa və ya yox etməyə qadir deyildi.
Dedi: Ey şeyx, mənim səbrim bitdi. Mən həqiqi məşuqumdan (Pərvərdigardan) uzaq qalmağa tab gətirə bilmirəm;
Mən bu əzab-əziyyətli və təlatümlü dünyadan gedirəm. Əlvida, ey aləmin şeyxi!
Əlvida!
- 400 Çünki daha danışa bilməyəcəyəm, mən acizi əfv et; mənimlə düşmənçilik etmə və Allahın dərgahında məndən şikayətçi olma.
Qız bunu dedi və canını tapşırdı. Yarım canı vardı, onu da canana (Pərvərdigara) bağışladı və getdi.
Əfsus ki, çöhrəsinin günəşi buludların altında gizləndi və şirin canı ondan ayrıldı.
O, bu məcazi ümməndə bir damla idi; həqiqət dənizinə tərəf geri qayıtdı.

- Hamımız yel kimi sürətlə dünyadan gedirik. O getdi; biz də hamımız gedəcəyik.
- 405 Eşq və mərifət yolunda belə hadisələr çox baş verir; bunu o kəs dərk edər ki, eşqdən agahdır.
Bu yolda hər şey baş verə bilər; bu yol rəhmət və ümitsizlik, hiylə və əminliklə doludur.
Nəfs bu sirləri eşitmək və anlamağa qadir deyil; bəxtsiz və talesiz insan uğur gətirən çövkən topunu vurmağı bacarmaz.
- 408 Ürək və nəfs arasındakı savaşı müdam daha da çətinləşir; növhə de ki, matəm anbaan artmaqdadır.

QAYNAQ:

عطار نیشاپوری. (۱۳۸۷). منطق الطیر. به کوشش عزیزالله علیزاده، تهران: فردوس

Sheikh Faridaddin Attar Nishapuri. The Story of "Sheikh Sanan"

Translated from Persian by **GULNARAGIG JAFARZADE****

Summary

One of the greatest representatives of classical Persian Sufi literature, Sheikh Farid al-Din Abu Hamed Muhammad Attar Nishapuri (1145–1221), was born in the ancient city of Nishapur, the center of the Great Seljuk Empire. He spent most of his life there. It is narrated that he had been killed during the Mongol invasions.

Sheikh Farid al-Din Attar Nishapuri played a decisive role in the formation of Sufi poetry, one of the principal directions of classical Eastern literature. The pen name "Attar" is connected with his occupation in his youth as an attar (a pharmacist, herbalist). According to sources, his medical knowledge and close familiarity with people's sufferings had a profound influence on his worldview, as a result of which he turned from external (exoteric) sciences to inner (esoteric, mystical) knowledge. Attar is among those thinker-artists who expressed the philosophical concepts of Sufism through artistic language. In his works, the perfection of the human being, the discipline of the ego (nafs), attaining truth through the path of love, and renouncing the material world in order to unite with God emerge as the central ideas.

In various sources it has been mentioned that Attar wrote over 100 works. Among them, Mantiq al-Tayr ("The Conference of the Birds"), Tazkirat al-Awliya ("The biographical collection of the Saints"), Ilahinama ("The Book of Divine Wisdom"), Asrarnama ("The Book of mysteries"), Musibatnama ("The Book of Trials"), and others are considered some of his most famous works based on Sufi philosophy.

Attar is one of the prominent figures who helped shape the ideological and aesthetic foundations of Persian, Turkish, and Azerbaijani Sufi poetry. His works have been translated into many languages and various commentaries have been written around the world.

** Doctor of Philosophy in Philology; National Museum of Azerbaijani Literature named after Nizami Ganjavi; gulnarjafarzade2002@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3907-8027>

The most famous and ideologically influential of Attar's works is Mantiq al-Tayr ("The Conference of the Birds"). Written in the allegorical masnavi (rhymed couplet) form, this work depicts the journey of a group of birds in search of the Simurgh (a symbol of God or divine truth) and the challenges they meet along the way. The birds pass through seven valleys – Talab (Desire), Ishq (Love), Marifat (Knowledge), Istighna (Self-sufficiency), Tawhid (Unity), Hayrat (Astonishment), and Fana (Annihilation) – only to realize that the Simurgh they were seeking is, in fact, their own selves, having attained perfection. This work is considered a literary manifesto of Sufi philosophy and brought great fame to Attar.

This philosophical-allegorical masnavi, considered the pinnacle of Farid al-Din Attar's Sufi poetry, consists of approximately 4,697 verses. It is written in the classical masnavi style, using the aruz meter in the ramal form – ramal-e musaddas-e mahzuf (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن).

The central theme of the work is the search for divine truth and the path to spiritual perfection. Attar symbolizes this journey of spiritual progress, known as seyr-u suluk, through the birds' quest to find the Simurgh. Along the way, the birds pass through seven valleys, each representing a stage of spiritual development for the Sufi seeker.

Mantiq al-Tayr consists of 29 sections, with the author including religious, philosophical, and mystical stories in each, aligned with the themes of the respective section. One of the most famous tales in Mantiq al-Tayr is the story of "Sheikh Sanan," which represents some of the most dramatic episodes of the work. It is mainly associated with the Valley of Love and is a powerful example of the trials and transformations that one undergoes in the pursuit of spiritual enlightenment.

Sheikh Sanan was a revered Sufi master who had spent fifty years in Mecca, devoting himself to worship and spiritual practice. With four hundred disciples, he was a respected ascetic and spiritual leader. One night, after a profound dream, Sheikh Sanan decides to leave Mecca with his disciples and journey to the land of Rum (a Christian land). There, he falls in love with a Christian girl, and this love turns his entire worldly life upside down. The girl, however, sets difficult conditions for him to prove his love: she demands that he bow to idols, drink wine, and tend to pigs. Under the overwhelming influence of his passion, Sheikh Sanan agrees to these conditions, and outwardly, it appears as though he has abandoned his faith. His disciples abandon him, except for one loyal follower who stays by his side until the very end.

After some time, through the sincere prayers of his disciples, Sheikh Sanan experiences a spiritual awakening. The Christian girl also comes to realize the truth and converts to his religion. In the end, both of them rise from the transient love of the world to the eternal love of the divine. This story is a powerful allegory in Mantiq al-Tayr, symbolizing the Sufi journey of spiritual transformation, the overcoming of worldly attachments, and the ultimate return to divine love. The tale emphasizes the theme of transcendence – how worldly love, despite its apparent corruption, can lead to a deeper connection with divine truth.

The narrative of "Sheikh Sanan" exposes the tension between outward religiosity and inner spiritual reality. Through this allegorical story, Attar demonstrates that genuine love transcends formal religious norms and external regulations; however, rather than negating faith, such love serves to deepen, transform, and ultimately perfect it. This story gained great fame in later Persian, Turkish and Azerbaijani Sufi literature, many poets in classical Eastern literature have alluded to this theme, and the powerful representative of 20th-century Azerbaijani poetry, Huseyn Javid, wrote a verse play of the same name. Considering the important place this story occupies in Azerbaijani literature, we present to the readers a prose translation into Azerbaijani language of the narration "Sheikh Sanan" consisting of 408 verses.

Keywords: Farid al-Din Attar, Eastern literature, Mantiq al-Tayr, "Sheikh Sanan"

Шейх Фарид ад-Дин Аттар Нишапури. История «Шейха Санан»а

Перевод с персидского: ГЮЛЬНАР АГИГ ДЖАФАРЗАДЕ***

Аннотация

Один из величайших представителей классической персидскоязычной суфийской литературы, шейх Фарид ад-Дин Абу Хамед Мухаммад Аттар Нишапури (1145-1221) родился в древнем городе Нишапур, центре Великой Сельджукской империи, провел здесь большую часть своей жизни и, как полагают, умер во время монгольских нашествий.

Шейх Фарид ад-Дин Аттар Нишапури сыграл решающую роль в формировании суфийской поэзии, одного из главных направлений классической восточной литературы. Псевдоним «Аттар» связан с его профессией «аттара» (фармацевта, травника) в молодости. Согласно источникам, его медицинские знания и глубокое понимание проблем людей оказали глубокое влияние на его мировоззрение, в результате чего он обратился от внешних наук к внутренним (мистическим) наукам.

Аттар – один из мыслителей, выразивших философскую концепцию суфизма в художественном языке. В его творчестве главными идеями являются совершенствование человека, воспитание души, достижение истины через любовь, отречение от материального мира и постижение Истины.

Различные источники утверждают, что у Аттара более 100 произведений. Из них «Мантик ут-тейр», «Тазкират уль-авлия», «Илахинама», «Асрарнаме», «Мусебатнаме» и другие считаются наиболее известными произведениями, основанными на философии суфизма.

Аттар – одна из выдающихся фигур, сформировавших идеологические и эстетические основы персидской, турецкой и азербайджанской суфийской поэзии. Произведения мыслителя-поэта переведены и прокомментированы на различных языках мира. Самым известным и влиятельным произведением Аттара с точки зрения идеологии и содержания является маснави «Мантик ут-тейр» («منتق الطير» – «Разговор птиц»). Написанное в форме аллегорической маснави, это произведение описывает поиски Симурга (Бога, божественной истины) птицами и трудности, с которыми они сталкиваются на этом пути. Пройдя через семь долин (Требование, Любовь, Просветление, Истигна, Монотеизм, Чудо и Вымирание), птицы наконец понимают, что Симург, которого они ищут, – это они сами, достигшие совершенства. Это произведение считается художественным манифестом суфийской философии и принесло Аттару огромную славу.

Эта философско-аллегорическая маснави, считающаяся вершиной суфийской поэзии Фарид ад-Дина Аттара, состоит примерно из 4.697 стихов и написана в классическом стиле маснави, в ритме моря снов – *ramel-e musaddas-e mahfuf* (فاعلاتن فاعلاتن فاعلن).

Главная идея произведения – поиск божественной истины и путь духовного совершенствования человека. Аттар символизирует этот путь, называемый сир-у-сулук, путешествием птиц в поисках Симурга. Птицы пролетают через семь долин по пути, эти долины представляют собой постепенный путь совершенствования суфийского мудреца.

Произведение состоит из 29 частей, и автор включил в каждую часть истории религиозного, философского и мистического содержания в соответствии с темой.

Одна из самых известных историй в «Мантигу-т-тейре» – это история «Шейха Санан»а. Эта история отражает наиболее драматичные эпизоды произведения и в основном связана с долиной любви.

*** Кандидат филологических наук; Национальный Музей Азербайджанской Литературы имени Низами Гянджави; gulnarjafarzade2002@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0003-3907-8027>

Шейх Санан – отшельник и уважаемый суфийский шейх, который поклонялся Богу в Мекке пятьдесят лет и имел четыреста учеников. После сна, который ему приснился однажды ночью, он отправляется со своими учениками в землю Рум (христианскую страну). Там он влюбляется в христианку. Эта любовь переворачивает все мирские устои шейха Санана. Девушка ставит шейху суровые условия, чтобы он смог добраться до неё, требуя от него поклониться идолу, выпить вина и пасти свиней. Шейх Санан принимает эти условия под влиянием любви и, казалось бы, отрекается от религии. Его ученики покидают его, и только один из его верных учеников остаётся с ним до последнего момента. Спустя некоторое время, благодаря пламенным молитвам своих учеников, шейх Санан достигает духовного пробуждения, христианка также осознает истину и принимает его религию, и в конце концов они оба поднимаются от смертной любви к божественной.

История «Шейха Санан»а раскрывает противоречие между внешней религиозностью и реальностью. Этой историей Аттар показывает, что истинная любовь превосходит внешние законы и правила, но не разрушает веру, а, наоборот, совершенствует её.

История «Шейха Санан»а получила широкую известность в более поздней персидской, турецкой и азербайджанской суфийской литературе, многие поэты классической восточной литературы обращались к этой теме, а влиятельный представитель азербайджанской поэзии XX века, Гусейн Джавид, написал одноименную стихотворную пьесу.

Учитывая важное место, которое эта история занимает в азербайджанской литературе, мы представляем нашим читателям построчный перевод рассказа «Шейх Санан», состоящего из 408 стихов.

Ключевые слова: Фарид ад-Дин Аттар, восточная литература, «Мантигут-тейр», «Шейх Санан»

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 24.01.2025

Çapa qəbul tarixi: 02.04.2025

Çap olunma tarixi: 28.10.2025